

Заняття №4.

Тема. *Сім'я. Шлюб. Взаємні права й обов'язки батьків і дітей*

Поміркуйте!

Г. Сковорода про сімейні стосунки: «Ні про що не турбуватися, ні за чим не турбуватися – значить не жити, адже турбота – рух душі, а життя – це рух». «Перш за все батька й матір шануй і служи їм. Вони ж бо видимі портрети тієї невидимої сили, якій ти стільки зобов'язаний».

1. Прочитайте вислови українського філософа Г. Сковороди. Чому в контексті теми «сім'я» і в народних прислів'ях, і в поезії, і в філософії так часто звучать слова «турбота», «пошана»?
2. Підберіть ще декілька слів – асоціацій, пов'язаних із поняттями «сім'я», «родина», «дім».
3. Чи можна погодитися з відомим афоризмом «Одружитись – це значить наполовину зменшити свої права і вдвоє збільшити свої обов'язки»?

1. Сім'я

Більшість із вас є членами сімей, ви живете з батьками, братами та сестрами, іноді — з бабусями чи дідусями. Основним нормативним актом, який регулює відносини в галузі сімейного права, є Сімейний кодекс України.

Стаття 3 Сімейного кодексу України визначає **сім'ю** як сукупність «осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки».

У зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми чи з інших поважних причин подружжя може вважатися сім'єю і тоді, коли не проживає спільно. Сімейний кодекс України визначає, що сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також з інших підстав, які не заборонені законом та які не суперечать моральним засадам суспільства. Як бачимо, усиновлення прирівнюється до кровного споріднення і така дитина користується повними правами й обов'язками члена сім'ї.

Суб'єктами сімейних правовідносин можуть бути лише фізичні особи, які перебувають у шлюбі, кровному спорідненні чи відносинах усиновлення. Сімейний кодекс встановлює такий перелік суб'єктів сімейних правовідносин:

- подружжя;
- батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені;
- баба, дід, прабаба, прадід, онуки, правнуки;
- рідні брати, рідні сестри; мачуха, вітчим, падчерка, пасинок.

При цьому усі інші родичи (двоюрідні брати та сестри, тітки, дядьки, племінники, племінниці та ін.) не є учасниками сімейних правовідносин за винятками, установленними законами.

(Джерело: Ст. 128 Філіпенко Т. М., Сутковий В. Л. *Основи правознавства: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.* – К.: Генеза, 2017. – 208 с.)

2. Шлюб

Одним із найважливіших понять сімейного права є поняття «шлюб». **Шлюб** — це сімейний союз чоловіка та жінки, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

У вступі до шлюбу існують певні умови і перешкоди. **Умови (позитивні) вступу до шлюбу** – це обставини, потрібні для того, щоб шлюб міг бути зареєстрований і був визначений дійсним. **Перешкоди (негативні умови)** – це обставини, за наявності яких реєстрація шлюбу не допускається.

Перелік перешкод для реєстрації шлюбу є вичерпним. Відмова в реєстрації шлюбу за будь-якими іншими підставами: у зв'язку з расовими, національними, релігійними, соціальними та іншими відмінностями – заборонена і розглядається як грубе порушення прав людини.

Шлюб реєструється після одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу. У разі вагітності нареченої, народження нею дитини, а також якщо є безпосередня загроза життю нареченої або нареченого, шлюб реєструється в день подання відповідної заяви. Реєстрація відбувається, як правило, у приміщенні державного органу РАЦС, але за заявою наречених в урочистій обстановці може бути проведена в іншому місці:

- за місцем проживання;
- за місцем надання стаціонарної медичної допомоги;
- в іншому місці, якщо наречені не можуть з поважних причин прибути до державного органу РАЦС.

У 2016 році Міністерство юстиції України запустило пілотний проєкт “Шлюб за добу”. Адреси відповідних органів, які працюють за спрощеною процедурою, можна знайти на їхньому офіційному сайті.

Після реєстрації шлюбу особи отримують статус подружжя, і, відповідно, набувають **взаємних прав і обов’язків**. Будь-хто з подружжя може змінити своє прізвище: взяти прізвище супутника, об’єднати два прізвища в одне чи залишитися кожен із власним. Також за кожним із подружжя зберігається право вільно й самостійно обирати місце проживання, професію та місце роботи. Майно, набуте за час перебування в шлюбі, є спільною власністю подружжя. Навіть якщо чоловік і дружина мають різну заробітну плату або хтось із них не працює взагалі, права на майно залишаються рівними. У разі розлучення та поділу майна воно ділитиметься порівну, якщо інше не зазначено в окремому шлюбному договорі.

Особистою приватною власністю, тобто власністю, яка не ділитиметься, залишається майно,

- 1) яке мав кожний із подружжя до шлюбу,
- 2) яке кожен із них отримав у спадок чи в подарунок,
- 3) яке є річчю індивідуального користування (одяг, прикраси тощо),
- 4) премії та нагороди, отримані за особисті заслуги.

Шлюб може бути визнано не дійсним, якщо він був зареєстрований з порушенням сімейного законодавства. Рішення про недійсність шлюбу приймає відповідний орган РАЦС або суд.

Недійсність шлюбу – це форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу як юридично значущого акта, виражена в рішенні суду, винесеному в порядку цивільного судочинства у зв'язку з порушенням установлених законом умов укладання шлюбу, що є за своєю суттю заходом захисту.

До кола осіб, які мають право пред'являти до суду позов про визнання шлюбу недійсним, належать: жінка або чоловік, інші особи, права яких порушено у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу, батьки, опікун, піклувальник дитини, опікун недієздатної особи, орган опіки чи піклування, якщо захисту потребують права та інтереси дитини, особи, визнаної недієздатною, чи особи, дієздатність якої обмежена, прокурор. Визнання шлюбу недійсним означає, що права та обов'язки подружжя з моменту реєстрації шлюбу не виникали.

У разі розірвання шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану шлюб припиняється у день винесення ним відповідної постанови, якщо ж розірвання шлюбу відбувається в судовому порядку, то шлюб припиняється в день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу.

Розірвання шлюбу, здійснене за рішенням суду, має бути зареєстроване в державному органі реєстрації актів цивільного стану, за заявою колишньої дружини або чоловіка.

(Джерело: Ст.129-132 Філіпенко Т. М., Сутковий В. Л. Основи правознавства: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2017. – 208 с.)

3. Взаємні права й обов'язки батьків і дітей

Прочитайте притчу. Подумайте, як слова доньки вплинули на поведінку матері, і закінчить притчу.

В одній сім'ї, у якій жили мати, її дочка і онука, занедужала якось найстарша з жінок. Від тяжкої хвороби не могла старенька навіть підвестися з ліжка. Донька спочатку приділяла хворій багато уваги, а потім, коли хвороба продовжувалася вже більше року, відмовлялася від обов'язку доглядати за матір'ю. У кімнаті, де лежала немічна бабуса, усе покрилося пилом і стояв неприємний запах, що розповсюджувався на весь дім. Мати запропонувала своїй дочці принести із сараю стару драбину, щоб, поклавши на неї бабусю, віднести хвору до комори. Поклали вони стареньку й винесли з хати. Після цього онука взяла драбину й обережно поставила в сарай. Мати їй каже: «Навіщо, доню, ти поставила драбину на місце, вона дуже стара і її потрібно викинути». А дочка їй і відповідає: «Нехай, мамо, вона ще постоїть, а то коли ти зістаришся, не буде на чому тебе винести до комори ...»

У бабусі була онучка. Спочатку онучка була маленька та все спала, а бабуса сама пекла хліб, мела хату, мила, шила, пряла й ткала на онуку.

А після бабуса стала стара...

- Подумайте, як письменник закінчив цю повчальну історію.
- Чим схожі і чим різняться ці історії?
- Наведіть приклади життєвих ситуацій, що можуть проілюструвати, як проявляються взаємні права та обов'язки батьків і дітей.

Батьки та діти зобов'язані надавати взаємну моральну підтримку та матеріальну допомогу одне одному. Цю норму зафіксовано не тільки в сімейному праві, але й в конституційному.

(Джерело: Ст. 133 Філіпенко Т. М., Сутковий В. Л. Основи правознавства: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2017. – 208 с.)

Іноді вважають, що основна роль у вихованні дитини належить матері, що в разі розлучення дитина обов'язково залишається саме з нею

За українським законодавством, це не зовсім так. Сімейний кодекс України передбачає, що **батьки мають рівні права й обов'язки щодо своїх дітей, їхнього виховання**. Навіть коли шлюб між ними розірвано й вони живуть окремо, обов'язок брати участь у вихованні, утриманні дітей, а також право спілкуватися з дітьми мають і батько, і мати. Батьки мають право (і зобов'язані) контролювати поведінку своїх дітей. Від них залежить місце проживання дітей. Якщо батьки проживають разом, дитина проживає з ними. Якщо батьки проживають окремо, то до досягнення дитиною 10 років батьки вирішують, де вона має жити; якщо дитині від 10 до 14 років, місце проживання її визначають батьки, але з обов'язковим урахуванням думки дитини; з 14 років дитина самостійно визначає, з ким із батьків їй проживати.

Кожен із батьків має не лише обов'язки щодо виховання своїх дітей. Адже необхідно забезпечити й матеріальне існування дитини, яка ще не може самостійно себе забезпечити. Саме тому законодавство передбачає обов'язок батьків утримувати своїх дітей до їхнього повноліття.

Обов'язок піклуватися про своїх неповнолітніх дітей, надавати їм матеріальну допомогу залишається за батьками в разі розлучення чи проживання одного з батьків окремо від дитини. У цьому випадку той із батьків, хто живе окремо від дітей, зобов'язаний сплачувати **аліменти** — кошти на утримання дітей. Він також повинен надавати допомогу в разі виникнення особливих обставин — хвороби дитини, необхідності її курортного лікування чи оздоровлення тощо.

Розмір аліментів установлює суд з урахуванням стану здоров'я та матеріального становища дитини й платника аліментів, наявності в платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, а також інших обставин, що мають істотне значення.

Аліменти встановлюють або в сталій грошовій сумі, або визначивши частку від заробітку особи, яка їх платитиме. При цьому Сімейний кодекс України установив, **що розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим 30% за прожитковий мінімум для дитини відповідного віку**.

Обов'язки батьків і дітей не дарма називають **взаємними**, адже й діти, коли вони стануть дорослими, зобов'язані надавати допомогу своїм батькам, піклуватися про них у разі настання непрацездатності. Цей обов'язок — не лише моральна норма, він закріплений і в Сімейному кодексі України.

(Джерело: ст.135-136 Наровлянський О. Д. Основи правознавства: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Грамота, 2017. – 192 с.)

Питання для самоконтролю.

1. Що таке сім'я, шлюб?
2. Як укладається шлюб?
3. У яких випадках може бути відмовлено в укладанні шлюбу (що є перешкодою до його укладання)?
4. Яке значення має державна реєстрація шлюбу?

5. У чому полягає принцип рівності прав чоловіка та жінки в сімейних стосунках?
6. Чи буде дійсним шлюб, якщо спочатку його укладено в церкві, а потім зареєстровано в державних органах?
7. В чому полягає взаємність прав та обов'язків батьків і дітей?